

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Журавля Романа Олександровича на тему: «Формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка (протокол розширеного засідання кафедри економіки №6 від 12 листопада 2024 р.)

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з державними науково-технічними програмами, напрямками науково-дослідних робіт університету та кафедри, де здійснювалась підготовка здобувача. Формування системи ризиків в аграрній сфері економіки України є надзвичайно важливим завданням, особливо в умовах, коли сектор стикається з численними викликами, зокрема воєнними діями. Війна в Україні призвела до значних втрат земельних ресурсів, руйнування інфраструктури та порушення логістичних ланцюгів, що вимагає термінового впровадження інтегрованих підходів до управління ризиками. Традиційні ризики, такі як несприятливі погодні умови та ринкові коливання цін, доповнилися новими загрозами, що виникли внаслідок військових дій, які суттєво ускладнили функціонування аграрного сектору. Згідно з оцінками, війна завдала українському сільському господарству збитків на мільярди доларів, що підкреслює необхідність розробки сучасної системи управління ризиками, яка враховувала б як внутрішні, так і зовнішні загрози.

Інтеграція до глобального ринку та відповідність міжнародним стандартам безпеки та ефективності ще більше підсилює актуальність цієї теми. Успішне формування такої системи може стати запорукою стійкості аграрного сектору, його конкурентоспроможності та сталого розвитку в умовах сучасних викликів.

Дисертація виконана у 2021-2024 рр. відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва за темою «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522), у межах якої автором досліджено теоретико-методологічні та прикладні аспекти формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки України.

2. Мета і завдання дослідження полягали в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень та розробці практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки України. Застосування комплексного підходу до досягнення поставленої мети зумовило потребу в розв'язанні низки наукових завдань: розглянути сутність понять «ризик» та «невизначеність» у функціонуванні економіки; визначити особливості управління ризиками в аграрній сфері економіки; систематизувати методологічні підходи до формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері; провести аналіз організаційно-економічного стану розвитку аграрної сфери економіки; проаналізувати макроекономічні ризики функціонування аграрної сфери економіки України; оцінити ризики мікро- та мезоекономічного

характеру в аграрній сфері економіки; сформувати систему мінімізації ризиків функціонування аграрної сфери економіки України; визначити напрями вдосконалення інституційного механізму мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки; розробити напрями удосконалення інформаційного забезпечення формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки.

3. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. У дисертаційній роботі Журавля Р.О. чітко визначені об'єкт та предмет дослідження, а також окреслена мета роботи. Автор поступово вирішував поставлені завдання, слідуючи структурованому та логічному плану дослідження, що дозволило досягти запланованої мети. Зміст дисертаційної роботи охоплює всі проблемні аспекти теми.

Отримані здобувачем наукові результати підтверджуються використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом статистичних даних стосовно рівня модернізації аграрного виробництва в Україні та світі.

Достовірність сформульованих наукових положень, результатів, висновків і рекомендацій щодо формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки ґрунтується на широкому спектрі застосування аналітичних інструментів і науково - методичних підходів. Поряд із системним підходом, методом аналізу та синтезу у роботі використано методи економіко – математичного моделювання, STEEP - та SWOT - аналіз, що дозволило здобувачу отримати переконливі висновки й рекомендації.

Апробація отриманих наукових результатів здобувача характеризується достатньою географією та великою кількістю напрямів оприлюднення на науково – практичних конференціях, у тому числі й міжнародних.

Результати дисертаційної роботи мають вагоме значення для подальшого розвитку теорії та методики формування ефективної системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки України, а саме пропозиції щодо вдосконалення інституційного механізму мінімізації ризиків та застосування розробленої моделі інформаційного забезпечення аграрної сфери економіки.

4. Наукова новизна одержаних результатів проведених досліджень визначається обґрунтуванням та удосконаленням теоретико-методологічних положень і практичних рекомендацій щодо формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки.

Здобувачем *уточнено* визначення поняття «система мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки» та розуміння суті управління ризиками в аграрній сфері.

Удосконалено: систематизацію ризиків в аграрній сфері економіки в розрізі макро-, мікро- та мезоекономічних факторів; систему мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки; модель інформаційного забезпечення аграрної сфери економіки.

Набули подальшого розвитку: трактування визначення ризику в аграрній сфері економіки; обґрунтування перспектив функціонування аграрної сфери економіки в Україні на основі SWOT-аналізу; напрями вдосконалення інституційного механізму мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки; поняття інформаційного забезпечення аграрної сфери економіки як системи

збору, обробки, аналізу та передачі інформації, необхідної для ефективного управління та розвитку аграрної сфери економіки.

5. Повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до наукових публікацій, опублікованих зі співавторами. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в 12 наукових працях, з яких 5 статей у фахових виданнях України та 7 матеріалів Міжнародних та Всеукраїнських наукових конференцій.

6. Список опублікованих праць за темою дисертації:

Статті, у наукових фахових виданнях України та у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз

1. Бурляй А.П., Бурляй О.Л., Журавель Р.О. Оцінка пропозиції основних видів сільськогосподарської продукції в Україні. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17. Т.1. С. 84-94. (0,63 ум. друк. арк.). (Особистий внесок автора: визначено основних виробників продукції сільського господарства в Україні та досліджена тенденція зміни ціни на неї – 0,51 ум. друк. арк.). [фахове видання; Vernadsky National Library, Google Scholar, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, Directory of Research Journals Indexing, ResearchBib, DOAJ, Crossref, WorldCat]. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.17.84-94>.

2. Бурляй А.П., Бурляй О.Л., Побережець І.І., Журавель Р.О. Аналіз міграційних процесів: ризики для сільського господарства України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Умань. 2022. Вип.100. Ч.2. С. 284 - 290. (0,45 ум. друк. арк.). (Особистий внесок автора: визначено основні типи та проведено аналіз міграції в Україні з початку воєнної агресії – 0,33 ум. друк. арк.). [фахове видання; Index Copernicus, Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, Crossref]. DOI: 10.31395/2415-8240-2022-100-2-284-290.

3. Журавель Р.О. Ризик та невизначеність у функціонуванні аграрної сфери економіки. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Умань, 2022. Вип.101. Ч.2. С. 283-292. (0,61 ум. друк. арк.) [фахове видання; Index Copernicus, Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, Crossref]. DOI: 10.31395/2415-8240-2022-101-2-283-292.

4. Журавель Р.О. Особливості управління ризиками в аграрній сфері економіки України. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 4 (84). С. 32-40. (1,0 ум. друк. арк.) [фахове видання категорія «Б»; *НБУ ім. В.І. Вернадського*: Index Copernicus, Google Scholar]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-84-5>.

5. Журавель Р.О. Методологічні підходи до формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2024. Вип.51. С. 28-33. (0,58 ум. друк. арк.) [фахове видання категорія «Б»; *НБУ ім. В.В. Вернадського*; [Index Copernicus](#); [Google Scholar](#), [Crossref](#), [OUCI](#)] DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2024-51-4>.

Публікації за матеріалами наукових конференцій

6. Бурляй А.П., Журавель Р.О. Проблеми ризиків в сільському господарстві. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*: матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції. (24 травня 2021 р.) / за ред. О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2021. С. 61 - 63.

7. Журавель Р. О. Дефініція ризику і його класифікація у діяльності сільськогосподарських підприємств. *Теоретичні та практичні засади забезпечення сталого агровиробництва та соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах інноваційної економіки*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20 травня 2021 р. Харків : ХНАУ, 2021. С. 16 - 18.

8. Журавель Р.О. Сутність управління ризиками. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення», 4 - 5 червня 2021р. Уманський НУС. Умань. С. 101 - 102.

9. Журавель Р. Сутність управління ризиками в сільському господарстві. *Економіка, освіта, технології в контексті глобальних викликів*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 23-24 вересня 2021 року. Черкаси: ЧДБК, 2021. с. 140 - 141.

10. Журавель Р.О. Ризики енергозабезпечення підприємництва України. *Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення*: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, 25 - 26 травня 2022 р. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. Режим доступу: <http://lpnu.ua/conferencelink>. С. 28-29.

11. Журавель Р.О. Добровільне страхування ризиків у діяльності сільськогосподарських підприємств. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи [Електронне видання]*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 3 - 4 листопада 2022 р. / Держ. Біотехнологічний ун-т. Харків, 2022. С.115-117.

12. Журавель Р., Бурляй О. Основні шляхи зниження підприємницького ризику. *Адаптація до глобальних змін та викликів: нові форми економіки, ресурсоефективні технології, захист довкілля*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів і молодих вчених, м. Івано-Франківськ, 18 травня 2023 р. Івано-Франківськ: Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 2023. С. 258 – 262.

7. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації полягає у розробці методико-прикладного забезпечення формування ефективної системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки. Запропоновані в дисертації науково-методичні підходи та рекомендації доведені до конкретних пропозицій, що мають наукове та прикладне значення.

Дослідження щодо перспектив функціонування аграрного виробництва, розроблені на основі проведеного SWOT-аналізу, рекомендовані спеціалістами відділу агропромислового розвитку, екології та взаємодії з

органами місцевого самоврядування Уманської районної державної адміністрації Черкаської області суб'єктам господарювання аграрного сектора економіки Уманського району для використання у своїй виробничій діяльності, а також рекомендовано враховувати запропоновані стратегічні напрями при розробці комплексної системи управління ризиками власного виробництва (довідка № 1496/01-01-09 від 02.10.2024 р.).

Рекомендації щодо розуміння суті управління ризиками в аграрній сфері та дії по їх мінімізації будуть використані при формуванні стратегії розвитку фермерського господарства «Дзвеняче» Білоцерківського району Київської області (довідка №12 від 14.10.2024 р.).

Основні результати дослідження впроваджено також в навчальний процес Уманського національного університету садівництва (довідка про впровадження № 1713а/01-10 від 08.11.2024).

8. Характеристика структури дисертації, її мови та стилю викладення.

Дисертаційна робота характеризується цілісністю та логічною послідовністю висвітлення матеріалу, складається з трьох розділів, які знаходяться у логічному взаємозв'язку та у комплексі розкривають досліджувану проблему. Мова та стиль дисертації відповідає критеріям науковості та характеризується смисловою точністю, логічністю, дотриманням стилістичних норм і зв'язків у реченні, простотою викладу.

Дисертаційну роботу Журавля Романа Олександровича на тему «Формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка оформлено відповідно до вимог ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання». Робота відповідає вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами).

За формою, змістом, глибиною розроблення та обґрунтування висновків дисертація є кваліфікованою науковою працею, виконаною на високому теоретичному та методичному рівні, що містить нові науково обґрунтовані результати щодо формування ефективної системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки України.

Дисертаційна робота Журавля Р.О. на основі обговорення та висновків визнана закінченою самостійною науково-дослідною роботою, що відповідає вимогам до дисертаційних робіт у галузі економіки.

9. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу Журавля Р.О., необхідно також вказати на дискусійні положення та зауваження, що потребують додаткової аргументації, та зауваження технічного характеру:

1. Деталізація та конкретизація категорії ризиків, властивих саме аграрній

галузі, дозволило б глибше розкрити галузеву специфіку та зробити дослідження більш релевантним для аграрного сектору економіки.

2. Потребує уточнень ризику енергозабезпечення аграрної сфери економіки в контексті урахування його специфіки, де стабільне енергозабезпечення має вирішальне значення для ефективного функціонування.

3. Основні елементи системи мінімізації ризиків слід доповнити додатковими складовими, відображеними в деталізованих етапах управління ризиками, що додало б системі цілісності, адаптивності та гнучкості.

4. Не викликає сумніву практична цінність та вагомість експертного оцінювання ризиків за результатами опитування, проведеного серед респондентів трьох областей (Вінницької, Черкаської та Кіровоградської). Проте з метою підвищення репрезентативності вибірки доцільно було б залучити експертів і з інших регіонів.

5. Детально розроблена стратегія адаптації іноземного досвіду значно підвищила б практичну цінність дослідження та збільшила ефективність застосування системи мінімізації ризиків в аграрному секторі.

6. В дисертаційному дослідженні недостатньо уваги надано вивченню впливу сировинного характеру експорту агропродовольчої продукції на економічну стабільність та розвиток аграрного сектору.

7. Бажано було б більш глибоко провести дослідження впровадження ресурсозберігаючих технологій в окремих підприємствах, зонах, а також зниження ризиків застосування біотехнологій в аграрній сфері України.

8. Проведений в роботі SWOT - аналіз стану аграрної сфери економіки України в сучасних умовах (с. 80-81) носить загальний характер. На нашу думку, варто було б розробити конкретні пропозиції вирішення проблеми мінімізації ризиків в аграрних підприємствах за допомогою використання можливостей, що надаються зовнішнім середовищем.

9. Потребують уточнення показники в таблиці 2.14. (Чисельність зайнятих працівників в сільському господарстві) та на рис. 2.1. (Структура виробництва сільськогосподарської продукції).

Разом з тим, висловлені зауваження не змінюють позитивної оцінки роботи та не знижують наукової та практичної значимості проведеного дослідження, а можуть бути використані автором у подальшій науково-практичній діяльності.

10. Загальний висновок. Дисертаційне дослідження, виконане Журавлем Романом Олександровичем на тему «Формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, у якій містяться вирішення актуального завдання стосовно теоретичного обґрунтування необхідності формування ефективної системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки України шляхом удосконалення понятійного апарату та розробки практичних рекомендацій щодо напрямів її реалізації.

Текст дисертації викладено доступною мовою, сучасним науковим стилем з критичним аналізом та висновками. Основні положення та висновки дисертації отримані автором самостійно. Не викликають сумніву результати дисертаційної роботи та положення наукової новизни, які абсолютно відповідають змісту проведеного дослідження.

Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети дослідження чіткі й зрозумілі та повною мірою відповідають встановленим вимогам. Поставлені завдання вирішені повністю, що підтверджується ґрунтовними практичними рекомендаціями стосовно вдосконалення формування ефективної системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки України.

Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані й аргументовані, містять наукову новизну й отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача знайшли відображення всі положення дисертаційного дослідження.

На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій, у яких висвітлено основні наукові результати дисертації, а також за результатами розширеного засідання кафедри економіки (протокол № 6 від 12 листопада 2024 р.) встановлено, що дисертаційна робота на тему «Формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки» є завершеною науковою працею, у якій її автором отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання.

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 051 Економіка та вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) і може бути рекомендована до подання до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 051 Економіка.

Голова розширеного засідання
кафедри економіки Уманського
національного університету садівництва,
доктор економічних наук, професор

Руслан МУДРАК

22.11.2024 р.

Підпис	<i>Руслана Мудрака</i>
ЗАСВІДЧУЮ	
Завідувач канцелярії Уманського НУС	
<i>Вікторія Іринея</i>	
" 11 " 2024 р.	